

בענין שכר שבת ובפרט לגבי מלצר

מאת: בנימין רובין

גרסינן בפרק הזהב (ב"מ נח.) "השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק כו' אין נותנין לו שכר שבת." ופרש"י (שם) "אין נותנין לו שכר שבת: אם שכיר יום הוא. הרי שכר שבת אסור." וכן כתב הטור להדיא (או"ח סימן ש"ו סעיף ד') "אסור ליקח שכר שבת." ומבואר במגיד משנה (הל' שבת כג:כד) דשכר שבת אסור אף בעושה דברים המותרים. והברייתא הנ"ל נפסק להלכה ברמב"ם (הל' שבת ו:כה), רי"ף (פ' השואל סד:), רא"ש (שם אות ה'), מאירי (שבת קנא:), וכן נפסק בשו"ע (או"ח סימן ש"ו סעיף ד') בלי מחלוקת.

תו גרסינן התם "היה שכיר שבת (פי' שבוע אחת (רש"י שם)), שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע (פי' שמיטה שלימה (רש"י שם)), נותנין לו שכר שבת." ומברייתא זאת הוכיח הגמרא (נדריים לז.) "דשכר שבת בהבלעה משרא שרי." ומדלא הזכירה (סיום) הברייתא פחות משבת, דהיינו שבוע אחד, משמע דשיעור הבלעה אין פחות משבוע אחד.

אלא הרמב"ם בסיום לשונו (שם) כתב "ואם היה השכיר שכיר שבת או שכיר שנה נותנין לו שכרו משלם כו' ולא יאמר תן לי שכרי של שבת אלא אומר לו תן לי שכרי של שנה או עשרה ימים. וקרוב ללשון הרמב"ם איתא ברי"ף וברא"ש הנ"ל וכן העתיק המחבר (שם). ומ"ש הרמב"ם "ואל יאמר לו וכו'," אינו בגמרא שם שלפנינו אלא איתא בתוספתא (סוף מסכת שבת). ושם, מדלא הזכיר פחות מעשרה ימים משמע קצת שזה השיעור הפחות של הבלעה. אלא שהמחבר שם הזכיר שיעור של שבוע לגבי שיעור הבלעה (וכן הגר"א שם ס"ק ח), וכן כתב המחבר בסימן רמ"ו (סעיף א').

על כל פנים לא נזכר בשיעור הבלעה פחות משבוע אחד אלא שהמשנה ברורה (שם ס"ק כא) העתיק בשם החיי אדם (כלל ח סעיף ח) להתיר מה שנוהגין הסוחרים לשכור יהודי בערב שבת לשמור העגלות מן הגניבה דאין הסוחר עובר לפני עור אף שיודע דודאי יקבל שכר שבת, אם יתנה אם השומר שישמור גם ביום ערב שבת ובמוצאי שבת איזה שעות דאז הוי כשכיר שבת בהבלעה ושרי. (ולא הבנתי אמאי רק כתב שראוי להתנות כן ולא שמחוייב לעשות כן.) הנה, נראה דסבירא ליה דלשיעור הבלעה סגי רק בשעות אחדות לפני ולאחר שבת, ועל זה נראה שסמכו העולם בענין שכירות מלצר ושמרטף (babysitter) בשבת.

ושיטת החיי אדם קשה טובא. חדא דהמחבר בשני סימנים בשו"ע הנ"ל, והראשונים שעליהם סמך, לא ציירו פחות משבוע שלם בשיעור הבלעה. ומהיכי תיתי דבפחות מזה סגי? והחיי אדם שם לא הביא ראיה, סברא או שום מקור

בנימין רובין גר בברוקלין.

לדבריו לומר שבדבר מועט כזה נקרא הבלעה נגד סתימת לשון הרמב"ם, שו"ע, ויתר ראשונים.

ועוד יותר, דגרסינן בגמרא שבת (יט.) "ת"ר לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' ובה' מותר." (ועי' תוס' שם ד"ה לא ישכיר). וכתב הרא"ש (שם אות לו) "ופר"י דאסור דמתחזי כנוטל שכר שבת . . . ומיירי בשכיר שבת (פי' שבוע) או בשכיר חודש אבל בשכיר יום אפילו בד' ובה' אסור מידי דהוה אשכירות פועל לשמור פרה ותינוק בפרק הזהב, ואפילו הכי אסרי בערב שבת כו' אף על גב דלישראל מותר בהבלעה דשבת או חדש לנכרי אסור." הא קמץ, דהר"י והרא"ש לא תפסו בלשונם השיעור של הבלעה דשכירות פועל פחות משבת או חדש. וכמו כן יתר הראשונים שם תפסו לשון של הבלעה האמור לגבי שכירות פועל דבב"מ דף נח. דהיינו:

- רשב"א יט. ד"ה הא דאמרי - "שכיר חדש, שכיר שנה, נוטל ממנו שכר שבת."
- ר"ן ז. (מדפי הרי"ף) ד"ה גרסי בגמ' "ודוקא בהבלעה כגון שמשכיר לו לשנה או לחדש, הא שכירות יום אסור כו' כדתניא בפרק הזהב."
- ריטב"א (חדש) יט. ד"ה ת"ר "כמו שכר גופו שהוא אסור לו אלא אם כן הוא בהבלעה שהוא שכיר שבוע או חדש כדאיתא בפרק הזהב."
- ספר התרומה סי' רכ"ה "אבל ליום אסור אפילו ברביעי כמו שוכר לשמור כו' דשכיר יום אסור כו' אבל שכיר שבועה או חדש שרי."
- נמ"י יט. ד"ה לא ישכור "ודוקא בהבלעה, כגון שמשכיר לו לשנה או לחודש כו' וכדתניא במציעא."
- שבלי הלקט סימן קיג - גם שם לא הזכיר פחות משבת.

הא קמץ, שכל הראשונים שדברו בענין שכירת כלים בהבלעה הביאו והשוו להגמרא הנ"ל ולא הזכירו בדבריהם שיעור פחות משבועה אחד כשיעור של הבלעה וכן נפסק באו"ח סימן רמו סעיף א. ומי יימר שכולם לאו דוקא קאמרי ואדרבה "כיון שכולן תפסו בלשונם כו' לאו באקראי הוא" (לשון קונטרס הספקות כלל ה אות ח).

ועוד, וכי בכדי נקטו חז"ל בלשונם המלה "הבלעה" שמשמע שצריך להיות האסור נבלע בהיתר? וכנראה דדבר פשוט הוא דלעולם דבר מועט נבלע בהמרובה ולא להיפך. ואם כן איזה סברא הוא לומר דהעיקר שמירה, בין בשיעור הזמן ובין באיכות זמן השמירה (דהיינו שבת) יהיה נבלע במיעוט שעות שמירה של ערב שבת ומוצאי שבת בגם שהשמירה בהם אינה אלא טפלה, והערמה להתיר

השמירה אשר אליו מכוונים, שהוא בשבת. דאילו לא ישמור בשבת פשוט דלא יתן לו לשמור בערב שבת ומוצאי שבת משא"כ להיפך.

ויש להביא ראיה דחז"ל לא התירו הבלעה של מרובה דאיסור במיעוט של היתר, מדברי אב"י בגמרא בכורות (לא:): בנוגע למכירת מעשר בהמה ומכירת אתרוג בשביעית על ידי הבלעה. וסבר אב"י "התם (באתרוג, מותר) לא מוכחא מילתא, הכא (במעשר בהמה, אסור) מוכחא מילתא." ופרש רש"י שם (ד"ה התם) "לא מוכחא מילתא - משום דדמיו (של אתרוג) קלים ואינו ניכר שהבליעם בלולב, אבל הכא (דמוכר בשר מעשר בהמה בכלל עורו וחלבו) אפילו בהבלעה נמי מוכחא מילתא דמוכר הבשר, דהדבר ידוע שאין עור נמכר כולי האי בדמים יקרים." הא מבואר, דהיכא דניכר דהחשוב נבלע בהאינו חשוב, אסור." ושם לא דחה רבא סברת אב"י, אלא טען שאין זה יישוב נכון ליישב סתירת לשון הברייתא, ולעולם אפשר שקבל סברת אב"י. על כל פנים אב"י ס"ל הכי בגדר של הבלעה ואפשר דרבא ג"כ סבירא ליה הכי. ועי' שם לענין ההלכה (בכורות לב.). "מהו להבליעו (בשר בכור) בעצמות? (ועי' ברש"י שם ד"ה דקה.) ופסק הרמב"ם (הל' בכורות ו:ח) "ואם היו דמי העצמות יקרים והבליע דמי הבשר בדמי העצמות מותר." ונראה כסברת אב"י דבעי הבלעה דלא מוכחא מילתא. (ואף אי אין זה ממש כאב"י מ"מ בעי הבלעה בדבר חשוב של היתר.)

ועי' באו"ח (סימן ש"ו ס"ק ד) דיש אוסרין להשכיר חזנים להתפלל ויש מתירין, משום צרכי מצוה (מג"א שם ס"ק ח). וכתב הרמ"א (שם) "ואם שכרו לשנה או לחדש לכולי עלמא שרי." ובאר המג"א (שם ס"ק ט) "שיתפלל גם בימות החול, ומשלם לו לחדש בבת אחת וה"ה לשבוע." עי' ערוה"ש שם ס"ק יא, דפירש כונת המג"א "שצריך להתפלל בכל יום."

מכל הנ"ל צריך עיון גדול על מה סומכין העולם בענין שכירת מלצר ושמרטף בהבלעה מועט. ואולם מודינא דהאחרונים נקטו כסברת החיי אדם (בלי להזכירו), כדבר פשוט ובלי שום דיון. עי' שו"ת האלף לך שלמה סי' קכ"ה בענין שכירת מלון בשבת. ובענין הבלעה בריבית עי' אגרות משה או"ח ח"ד סימן נט. ועי' מנחת יצחק ח"ט סי' נט. ויט' בצל החכמה. ❧